

KONAKLAMA ÖĞRETMENLERİNİN ÖZEL EĞİTİM MESLEK OKULLARINA UYUM SÜREÇLERİNDE YAŞADIKLARI SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

THE PROBLEMS THAT TOURISM VOCATIONAL TEACHERS FACED ABOUT ADJUSTMENT PROCESS IN SPECIAL EDUCATION VOCATIONAL SCHOOLS AND SOLUTION PROPOSALS

BURCU ŞENER YALDIZ¹
CANAN TANRISEVER²

ÖZET

Çalışmanın amacı Türkiye genelinde özel eğitim meslek okullarında zihinsel engellilere konaklama hizmetleri alanında mesleki eğitim veren öğretmenlerin bu bireylere, kurumlara ve öğretim sürecine uyumu ile ilgili yaşadıkları güçlükleri belirlemek ve görüşlerine başvurarak öneriler sunmaktır. Üniversitelerin mevcut lisans programlarının eğitim bilimleri müfredat içeriğinin neredeyse tamamı normal bireyleri eğitmeye yöneliktir. Türkiye’de engelli bireylere meslek kazandırmak amacı ile MEB bünyesinde kurulmuş meslek liselerinde 18 farklı alanda eğitim verilmektedir. Türkiye genelinde 2017-2018 eğitim öğretim döneminde hafif düzeyde zihinsel engelli öğrencilere konaklama hizmetleri alanında mesleki eğitim veren 48 okul olduğu tespit edilmiştir. Bu okullarda görev yapan 48 konaklama hizmetleri öğretmeni araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırmaya 27 öğretmen katılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiş olup gözlem ve derinlemesine görüşme teknikleri kullanılmıştır. Veri analizinde ise manuel olarak betimsel analiz yönteminden faydalanılmış, konaklama öğretmenleri için 10 açık uçlu sorudan oluşan tam yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Katılımcıların her ne kadar deneyimli olsalar da engelli bireylerle iletişim, sınıf yönetimi ve problemleri davranışlarla başa çıkma stratejileri, özel eğitimde öğretim teknikleri gibi alanlarda zorluklar yaşadıkları tespit edilmiştir. Ulusal alanyazında özel eğitim meslek liselerinde meslek öğretmenlerinin yaşadıkları zorlukları belirleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple çalışmanın konaklama ve seyahat hizmetleri alanı olarak hem literatüre hem de pratiğe katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

***Anahtar Sözcükler:** Zihinsel Engelliler, Konaklama Hizmetleri, Yanlızsız Öğretim Teknikleri, Kat Hizmetleri Öğretimi, Kaynaştırma Öğrencileri*

ABSTRACT

The purpose of the study is to identify teachers who work for in the field of Hospitality in special education vocational schools in Turkey faced difficulties about adjustment process in students with mental disabilities (MD), institutions, and to the teaching process and to offer suggestions asking theirs’ opinions. Almost all of the educational sciences curriculum content of the existing undergraduate programs of universities is aimed at educating normal individuals. In Turkey, in the vocational high schools that it has been established for giving vocational education to individuals with MD has been given vocational education in 18 different departments. In the 2017-2018 academic year in Turkey, students with mild MD accommodation services in the field of vocational education has been identified as 48 schools. The 48 accommodation services teachers working in these schools constitute the universe of the research. 27 teachers participated in the study. A qualitative research method was preferred in the research and observation and in-depth interview techniques were used. In the data analysis, descriptive analysis method was used a manual and a fully structured interview form consisting of 10 open-ended questions was prepared for the accommodation teachers. Although the participants are experienced, it has been determined that they have difficulties in communication with disabled individuals, classroom

¹ Konaklama ve Seyahat Hizmetleri Öğretmeni MEB, Bandırma Halk Eğitim Merkezi, 0000- 0002-0487-6849 burcu_sener@hotmail.com

²Doç. Dr. Öğretim Üyesi, Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölüm Başkanı, 0000-0003-4747-5903 cnntanrisever@gmail.com

* Bu çalışma Doç. Dr. Canan TANRISEVER danışmanlığında 21/06/2019 tarihinde Burcu ŞENER YALDIZ tarafından savunulmuş ve oy birliği ile onaylanmış 570257 numaralı ‘Konaklama Öğretmenlerinin Özel Eğitim Alanı ile İlgili Yaşadıkları Güçlüklerin Belirlenmesi ve Kat Hizmetleri Eğitim Modülü Önerisi’ başlıklı yüksek lisans tez çalışması ışığında yazılmıştır.

management and strategies to deal with problematic behaviors, and teaching techniques in special education. In the literature, no study was found to determine the difficulties experienced by vocational teachers in special education vocational schools. For this reason, this article is thought that this study will contribute to both literature and practice as Accommodation and Travel Services.

Keywords: *Students with Mental Disabilities, Accommodation Services, Teaching of Housekeeping, Errorless Teaching Methods, Inclusive Students*

1.GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü'nün raporuna göre dünya nüfusunun %15'lik bir dilimini oluşturan bir milyardan fazla insan en az bir engel türü ile bir şekilde hayatlarını sürdürmekte ve bu insanların yaklaşık 720 milyonluk dilimi ise işlevsel güçlüklerle karşı karşıya kalmaktadır. Dünya çapında, sağlıklı bireylere kıyasla engelli bireyler daha düşük eğitim kalitesi ve ekonomik katılım, daha yüksek yoksulluk oranları ile yüzleşmektedir. Ayrıca engelli bireyler sağlık, eğitim, istihdam olanakları, ulaşım ve bilgi edinme hizmetlerine güçlüklerle erişim sağlamaktadırlar (World Health Organization [WHO], 2018). Bununla birlikte normal eğilim gösteren çocukların bilişsel, sosyal ve gelişimsel özelliklerinde takvim yaşları ile eşdeğer olarak ilerleme kaydedebilirken; zihinsel engelli bireylerin zekâ yaşları, bireyin yetersizlikten etkilenme durumuna göre takvim yaşının gerisinde kalmaktadır (Özsoy, Özyürek ve Eripek, 2002). Ayrıca zihinsel engelli bireylerin akademik becerilerinin yanında sosyal, duygusal ve öz bakım becerileri gibi farklı alanlarda da yetersizlikleri bulunmaktadır (Cebiroğlu, 1976; Sucuoğlu ve Çiftçi, 2001). Anayasanın 61. Maddesinde “*Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır.*” ifadesi yer almaktadır. Bu ifade kastedilen alınması gereken önlemlerden ilki iş-mesleki eğitim, ikincisi ise istihdamdır (Özdemir, 2008: 24). Alınması gereken önlemlerden ilki olan ‘eğitim’ kavramı başlığında engelli bireylere öğretilmesi hedeflenen becerilerin net bir şekilde ortaya koyulması ve çerçevenin daha kapsamlı hale getirilmesi oldukça önemlidir. Ayrıca zihinsel engelli bireylerin öğrenme durumlarındaki hız ve bireysel farklılıklar da göz önünde bulundurulduğunda engelli bireylerin eğitim süreçlerinde normal eğilim gösteren yaşlılarıninkinden farklı bir yaklaşım ve öğretim yöntemlerinin kullanılması gerekmektedir (Çetin, 2004: 36).

Eğitim, “*kişilerin kendi karar verecekleri maddi ve manevi ihtiyaçlarını oluşturan bilgi, beceri, tutum, davranış modüllerine erişme, onları öğrenme ve onları öğrenebilme yeteneklerini keşfedebilme becerilerini kazanma sürecidir*” (Seyyar, 2004: 199). Engelli bireylerin -normal bireylere kıyasla- bilim ve teknoloji sayesinde sürekli olarak gelişen topluma uyum sağlamaları ve bağımsız olarak yaşamlarını sürdürebilmeleri için hayatlarının her döneminde düzenli bir eğitim sürecine daha çok ihtiyaçları vardır (Özbey ve Diken, 2010,; Fetko, Schuster, Harley ve Collins, 1999). Brolin (1989), bu eğitim sürecini kapsayan becerileri bağımsız yaşam becerileri olarak nitelendirmiş ve “*kişisel uyum, topluma uyum, günlük yaşam ve mesleki beceriler*” şeklinde aşamalarla belirlemiştir (Brolin, 1989’dan aktaran Baran ve Cavkaytar, 2007: 214). Bu aşamalarda en çok hayati önem taşıyan ise istihdam sürecinin anahtarı niteliğinde olan iş-mesleki eğitimidir. Bunun amacı zihinsel engelli bireylerin eğitimlerinde de onların gelecekte kimseye bağımlı olmadan kendilerine yeterli seviyeye gelmeleri ve toplumla bütünleşmelerine yardımcı olmaktır (Maciag, Schuster, Collins ve Cooper, 2000). Bahsedilen önlemlerin alınması ve engelli bireylere doğru mesleki eğitimin verilmesi ancak eğitim veren öğretmenin hem alanındaki donanımı ile hem de çalışacağı kurumun yapısına, öğrenci özelliklerine ve sistemin işleyişine vakıf olması ile mümkündür. Öğretmenin, engelli öğrencinin özelliklerine uygun yaklaşım benimsemesi, normal bireylerden farklı olarak özel bireylere yönelik ölçme değerlendirme ve beceri öğretim tekniklerini iyi bir şekilde bilmesi ve uygun sınıf yönetimi yöntemlerini uygulayabilmesi gerekmektedir. Öğretmen öğrenci arasında yaşanacak herhangi bir uyumsuzluğun eğitim-öğretim sürecindeki tüm eğitim disiplinlerini olumsuz yönde etkileyeceği düşünülmektedir.

Türkiye’de özel eğitim hizmetlerinin hedefi, engelli bireylere bağımsız yaşam becerilerini ve topluma uyum davranışlarını kazandırdıktan sonra mesleki becerileri kazandırmaktır. İlk ve

orta öğrenimlerini tamamlayıp ortaöğretim kademesine erişmiş engelli bireyler bireysel kapasitelerine, ilgi ve yeteneklerine uygun olan bir dalda mesleki eğitim almak amacıyla özel eğitim meslek ve uygulama okullarına yönlendirilmektedirler (Resmî Gazete [RG], 2018).

Türkiye’de hafif düzeyde zihinsel engelli bireylerin mesleki eğitim alabileceği 18 farklı alan bulunmaktadır. Bu alanlardan ikisi turizm alanları olan konaklama hizmetleri ile yiyecek içecek hizmetleri alanlarıdır. Hafif düzeyde zihinsel engelli bireylerin mesleki eğitim aldığı kurumlar özel eğitim meslek okullarıdır (Milli Eğitim Bakanlığı, [MEB], 2019). Bu kurumlarda normal meslek liselerinde çalışan meslek öğretmenleri çalışmaktadır. Alanı ile ilgili eğitim fakültelerinden mezun olan veya ilgili bölümlerden mezun olarak pedagojik formasyonunu tamamlayan öğretmenler normal eğilim gösteren bireyleri yetiştirmek üzere eğitim almışlardır. Turizm alanından mezun olan öğretmenler gibi diğer 17 meslek alanında yetişen öğretmenler de özel eğitim alanında bir eğitime tabi tutulmamaktadırlar. Bu durumda engel gruplarındaki farklılıkların her bir engel grubuna hitap eden farklı öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanımı zorunluluğunu da göz ardı edilmiştir. Mezun olunan lisans programlarında eğitim bilimleri alanında özel eğitim alanına yönelik yeterli pay ayrılması ve ilgili bakanlık tarafından bu tür kurumlara öğretmen yerleştirme süreci öncesinde özel eğitim ile ilgili bir eğitim kursu düzenlenmemesi meslek öğretmenlerinin bu kurumlarda sıkıntı yaşamalarına sebep olmaktadır. Araştırma, hafif düzeyde zihinsel engelli bireylere konaklama hizmetleri alanında mesleki eğitim veren öğretmenlerin özel eğitim meslek okullarında yaşadıkları uyum sorunlarını tespit etme ve tespit edilen problemlerin çözüm önerilerine yönelik görüşlerini alma amacı taşımaktadır. Bu sebeple Konaklama öğretmenleri için aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmıştır: Katılımcıların;

- Zihinsel engelli bireylere yönelik ilk intibaları hakkında öz değerlendirmeleri ve gözlemleri,
- Özel eğitim meslek okullarında çalışacak meslek öğretmenlerinin uyum ve oryantasyon eğitimi fikri hakkında düşünceleri,
- Mezun oldukları üniversitede eğitim bilimleri alanındaki özel eğitim dalına ayrılan pay hakkındaki görüşleri,
- İstenmeyen davranışlarla ilgili yaşadıkları sıkıntılar,
- Öğrencilerle iletişim sorunları konularına yönelik sorun tespiti yapmak ve görüşlerine başvurarak çözüm önerilerini almak amacına dayanmaktadır.

Araştırma konusu ile ilgili öncelikle özel eğitim kurumlarında çalışan direkt olarak ‘turizm meslek öğretmenlerin yaşadığı sıkıntıların tespit edilmesine yönelik’ araştırmalar incelendiğinde ulusal alan yazında hiçbir çalışmaya rastlanmamıştır. Yalnızca turizm alanı ile ilgili değil herhangi bir meslek alanına ait öğretmen grubunun yaşadığı güçlüklerin belirlenmesi ile ilgili bir çalışmaya da rastlanmamıştır. Araştırma konusuna yakın olduğu düşünülen çalışmalar incelendiğinde aşağıdaki araştırmalar tespit edilmiştir:

Tablo 1: Özel eğitim alanında yaşanan güçlüklerle yönelik bilimsel çalışmalar

Yazarlar	Katılımcılar	Araştırma konusu	Bulgular
----------	--------------	------------------	----------

Karasu, Aykut, ve Yılmaz, 2014	Özel eğitim - zihinsel engelliler anabilim dalından mezun olmuş ve zihinsel engelliler öğretmeni olarak görev yapan 51 öğretmen	Zihin engelliler öğretmenlerinin hizmet içi eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi	Özel eğitim meslek okullarında görev yapan özel eğitim öğretmenleri özel eğitim alanı mezunları olmalarına rağmen ilk sıralarda yer alan hizmet içi eğitim talepleri dikkat çekicidir: -öğretim yöntem ve yaklaşımları -davranış değiştirme ve sınıf yönetimi -değerlendirme ve BEP hazırlama
Özyürek, 2008	1952-2008 yılları arasında özel eğitimde öğretmen yetiştirmeyi etkileyen etmenler ışığında öğretmen yetiştirme konusu için yapılan çalışmaları analiz eden betimsel bir çalışmadır	Nitelikli öğretmen yetiştirmede sorunlar ve çözümler: özel eğitim örneği	Özel eğitim kursuna katılım sertifikası olarak sınıf öğretmeni olan özel eğitim sınıf öğretmenlerinin lisans mezunları kadar iyi eğitim almadıklarına yönelik gözlemlere ulaşılmıştır. Ayrıca bu öğretmenlerin geçici süreyle (ücretli öğretmen olarak) çalıştırılması ya da bu öğretmenlere çok daha kapsamlı 'bilimsel yaklaşım temelli' kurslarla eğitim verilmesi gerekmektedir. Bu öğretmenler: -problemleri davranışlara çözüm üretme, -doğru eğitim tekniklerini kullanma, -değerlendirme alanlarında sıkıntı yaşamaktadırlar.
Çetin, 2004	Ankara il merkezinde zihinsel engellilerle çalışan eğitim okulları ve özel eğitim rehabilitasyon merkezlerinde görev yapan 87 öğretmen	Özel eğitim alanında görev yapan farklı meslek grubundaki eğitimcilerin yaşadıkları problemlerin tespit edilmesi	Özel eğitim alanı dışında bir bölümden mezun olan ama sınıf öğretmenliği yapan öğretmenlerin: -özel eğitime özgü öğretim yöntemlerini kullanma, -öğrencilerin performanslarını belirleme, -problemleri davranışlarla başa çıkma konularında güçlük yaşadıkları tespit edilmiştir.

Araştırma konusuna yakın olduğu düşünülen bu çalışmaların bulgularında da mezun olunan alanın öğretim süreci üzerinde ne denli etkili olduğu sonucu aşikârdır. Özel eğitim haricinde farklı bir alanın eğitim fakültesi programlarından mezun öğretmenlerin eğitim bilimleri derslerinde öğrendikleri öğretim teknikleri zihinsel engelli bireylere yönelik öğretim sürecinde kullanamadıkları tespit edilmiştir. Bu duruma bağlı olarak bu öğretmenlerin özel eğitime muhtaç bireylere özgü öğretim yöntemleri, ölçme değerlendirme, problemleri davranışlarla başa çıkma, sınıf yönetimi ve materyal hazırlama gibi öğretimsel süreçlerde problemler yaşadıkları sonucuna varılmıştır. Bu bulgulara özel eğitim alanı lisans programından mezun fakat lise kademesinde deneyimi olmayan zihinsel engelliler sınıf öğretmenleri de dâhildir. Bununla ilgili olarak lise kademesinde görev yapan sınıf öğretmenlerinin tüm bulgularda da aynı sıkıntıları yaşadıkları tespit edilmiştir. Oysa özel eğitim meslek ve uygulama okullarında meslek öğretmenleri bir haftalık eğitim periyodunun yani toplamda 30 saatlik diliminin neredeyse yarısında derse katılmaktadır. Kaldı ki alanında uzman zihinsel engelliler öğretmenleri bile öğretim alanında bu bireylere yönelik tekniklere tam olarak vakıf değilken, meslek öğretmenlerinin kapsamlı olarak eğitimini bile almadıkları özel eğitim alanında problem yaşamaması imkânsızdır. Özel eğitim alanında güçlük yaşayan öğretmenler asıl meslek öğretmenleridir. Bu çalışma da meslek grubu öğretmenleri arasında konaklama hizmetleri alanı öğretmenlerinin özel eğitim kurumlarında yaşadıkları uyum

sorunlarını belirleyen bir çalışmadır. Yaşanılan güçlüklerin diğer 17 farklı alanda çalışan meslek öğretmenlerinin yaşayabileceği muhtemel sorunlar olduğu düşünülmektedir...

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Araştırmanın amacı, Türkiye'deki özel eğitim meslek okullarında zihinsel engelli bireylere kat hizmetleri becerileri eğitimi veren konaklama hizmetleri öğretmenlerinin özel eğitim kurumları, öğrencileri ve öğretim süreçlerine yönelik sıkıntılarını tespit etmek, görüş ve önerilerine başvurmaktır. Nitel araştırma, farklı disiplinler arasında bütüncül bir pencereden bakarak ve üzerinde araştırma yapılan olaylara, insanların yükledikleri anlamları da ele alarak yeniden yorumlamaya fırsat veren bir araştırma türüdür (Karataş, 2015). Araştırmada gözlem ve görüşme tekniği birlikte kullanılmış olup özellikle görüşme sorularının alt yapısının oluşmasında gözlem yönteminden yararlanılmıştır. Araştırmacı herhangi bir ortamda oluşan bir davranışa yönelik detaylı, kapsamlı ve zamana yayılmış bir fotoğraf çekmek istiyorsa gözlem yöntemini kullanmalıdır (Şimşek, 2009). Gözlem sonucu elde edilen verilerin güvenilirliğini ve gücünü arttırmak için görüşme yöntemine başvurulmuştur. Görüşme, insanların olaylara ve durumlara bakış açılarını, bireysel tecrübelerini, olaylara yükledikleri değerlerini, olayları algılama biçimlerini ortaya koymada kullanılan oldukça güçlü bir yöntemdir (Karataş, 2015). Gözlem sonucunda oluşan konu başlıkları görüşme formunda yer alacak araştırma sorularının alt yapısını oluşturmuş olup araştırmacı tarafından ilk sayfada belirtilen tez çalışması için toplamda 14 açık uçlu yapılandırılmış soru formu geliştirilmiştir. Bu soru formunda yer alan katılımcıların uyum sorunu olarak temalandırılabilir alt sorular da dâhil olmak üzere 10 soru seçilmiştir.

2.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırma 2017-2018 eğitim öğretim yılının bahar döneminde gerçekleştirilmiştir. Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri biriminin resmi web sitesinden yapılan araştırmalara göre Türkiye genelinde 18 farklı alanda mesleki eğitim veren toplam 145 tane Özel Eğitim Mesleki Eğitim Okulu (Hafif Düzeyde Zihinsel Engelli Bireyler III. Kademe) bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu kurumlarda direkt olarak 'konaklama hizmetleri' alanında mesleki eğitim veren 48 tane okul tespit edilmiş olup 48 konaklama öğretmeni araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırma konusuna tüm katılımcılar dâhil edilmek istense de tam sayıya erişim sağlanamamıştır. Fakat bilimsel araştırmalarda kullanılan 'katılımcıların gönüllülük esası' ilkesinden dolayı araştırmaya katılımı kabul eden 27 öğretmen araştırmanın örneklem grubunu oluşturmaktadır. Ait olduğu evreni en doğru ve güvenilir şekilde temsil eden örneklem, temsili örneklem olarak adlandırılmaktadır. Örneklemin temsili olduğunu doğrulamak için "evrendeki belirli kişileri sistematik olarak dışlamıyor olması" gereklidir (De Vaus, 2013). Araştırmacı örneklem grubunu kendisi belirlemese bile katılımında gönüllü olan öğretmenlerin örnekleme yer alma konusunda eşit şans ve fırsat ile dönüş yapıldığı göz önüne alındığında basit tesadüfi/ seçkisiz örneklem yöntemi kullanılmıştır (Özen ve Gül, 2007).

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak nitel araştırma yöntemlerinden en sık kullanılan görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu tekniğin en önemli olumlu yanı, "...araştırılan konuyu katılımcıların bakış açılarından görebilmek ve bu bakış açılarına zemin hazırlayan sosyal

yapıyı ve süreçlerini tespit etmeye olanak tanınmasıdır”. (Yıldırım,1999). Veri toplama aracı olarak tam yapılandırılmış bir görüşme formu geliştirilmiştir. Türkiye genelinde özel eğitim meslek okullarında görev yapan Konaklama öğretmenlerinin yaşadıkları uyum sürecine yönelik sıkıntıları tespit etmek amaçlı 10 açık uçlu sorudan oluşan tam yapılandırılmış bir görüşme formu geliştirilmiştir. Görüşme soruları, birinci araştırmacının 2014-2018 yıllarında konaklama hizmetleri öğretmeni olarak görev yaptığı Kastamonu Özel Eğitim Meslek Okulundaki farklı alanlardaki meslek öğretmenlerini, zihinsel engelli öğrencilerin öğrenme durumlarını ve öğretmenlerin kuruma uyum sağlama süreçlerinde yaşadıkları problemleri uzun vadede gözlemlemesi yoluyla elde edilen verilerden oluşturulmuştur. Oluşturulan tüm ana soru başlıkları temelde bir sorunun zeminini oluşturmaktadır.

2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verileri gözlem sürecinde elde edilen bilgiler ışığında geliştirilen görüşme formundaki soruların katılımcıların verdiği yanıtlar çerçevesinde toplanması ile elde edilmiştir. Nitel veri, belirlenmiş hedefler çerçevesinde, doğal ortamda, gözlem ve derinlemesine mülakat gibi farklı teknikler aracılığıyla elde edilen ve kişilerin olaylara yönelik görüşlerini içeren her türlü bilgidir (Leech ve Onwuegbuzie, 2007). Nitel veri toplama türleri, temel ve destekleyici veri toplama yöntemleri olarak iki ana başlıkta incelenmektedir. Araştırmada kullanılan derinlemesine mülakat tekniği ise temel veri toplama türleri arasında yer almaktadır (Marshall ve Rossman, 1995).

Araştırmacı Türkiye’de zihinsel engellilere mesleki eğitim veren Konaklama alanının olduğu özel eğitim meslek okullarını tespit etmiş ve iletişim numaralarından irtibata geçerek kendi telefon numarasını kurum idarelerine bırakmıştır. Araştırmayı kabul edip dönüş sağlayan Konaklama öğretmenlerinin görüşme formunu yanıtlama türüne karar verilerek, telefonla ve yüz yüze yapılacak görüşmeler için uygun bir gün ve saat belirlenmiştir. Görüşme sorularını e-posta yoluyla yanıtlamak isteyen öğretmenlerin e-posta hesapları not alınarak görüşme formu postalanmıştır. Araştırmaya katılan 27 öğretmenin iki tanesi ile yüz yüze; iki tanesi ile e-mail, yirmi üç tanesi ise telefon aracılığıyla not alma tekniği ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada, nitel veri analiz türlerinden birisi olan betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analizde aynı soru hakkında farklı kişilerin farklı görüşlerinin değiştirilmeden ve katılımcılardan alındığı gibi alıntılar şeklinde aktarılmaktadır. Betimsel analiz dört aşamadan oluşmaktadır: bir çerçeve yaratma; tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi; bulguların tanımlanması ve yorumlanması şeklindedir. Bu analiz türünde toplanan veriler, daha önceden belirlenen temalar altında özetlenip yorumlanmaktadır (Altunışık vd., 2010). Araştırmada betimsel analize tabi tutulan verilerde görüşme formları ayrı ayrı numaralandırılmıştır. Elde edilen tüm verilerdeki farklı düşüncelere ait yorumlar için analiz tablosunda yer ayrılmış, cevabın ait olduğu katılımcı numarası cevabın karşısındaki yere manuel olarak yazılmıştır. Elde edilen veriler iki akademisyen tarafından ayrı ayrı kodlanıp ortak kategoriler belirlenmiştir. Tekrar eden ve benzer sonuçlar elde edildiğinden çalışmanın güvenilirliği sağlanmıştır.

3.BULGULAR

Araştırma bulgularında ilk olarak katılımcıların demografik tablosu verilmiş, ardından özel eğitim meslek okullarına; zihinsel engelli bireylere yönelik iletişim sorunlarına; kuruma uyum süreçleri ile ilgili farklı temalar belirlenmiş olup tablo başlıklarında belirtilen konularda katılımcı görüşleri alıntılar şeklinde yazılmıştır. Bulguların son kısmı ise verilerin genel özeti

ve tartışmaya ayrılmıştır.

Tablo 2: Öğretmenlerin Demografik Tablosu

K. N.	Y-C	TGS/ ÖEMOGS		Mezun Olunan Lisans Programı	Eğitim Bilimleri Öğrenimi
K1	43-E	19y	6 y	Turizm Öğretmenliği	Eğitim Fakültesi
K2	26-E	2y	1 y	SİTRÖ	Pedagojik Formasyon
K3	29-K	3y	6 a	SİTRÖ	Eğitim Fakültesi
K4	30-K	2y	2 y	SİTRÖ	Eğitim Fakültesi
K5	28-K	2y	2 y	Turizm İşletmeciliği	Pedagojik Formasyon
K6	55-K	30y	3 y	Turizm İşletmeciliği Öğretmenliği	Mesleki Eğitim Fakültesi
K7	53-E	28y	3 y	Turizm İşletmeciliği Öğretmenliği	Eğitim Fakültesi
K8	36-K	8y	6 a	SİTRÖ	Eğitim Fakültesi
K9	26-E	3y	2,5 y	Turizm İşletmeciliği	Pedagojik Formasyon
K10	29-E	1y	1 y	SİTRÖ	Eğitim Fakültesi
K11	42-E	19,5y	6 a	KonSeyÖğr	Eğitim Fakültesi
K12	35-E	7,5y	1 y	SİTRÖ	Eğitim Fakültesi
K13	42-E	18,5y	1 y	KonSeyÖğr	Eğitim Fakültesi
K14	34-E	4y	2 y	SİTRÖ	Eğitim Fakültesi
K15	26-K	2y	2 y	Turizm ve Otel İşletmeciliği	Pedagojik Formasyon
K16	41-K	4y	2 y	Turizm İşletmeciliği	Pedagojik Formasyon
K17	34-E	6y	2 y	SİTRÖ	Eğitim Fakültesi
K18	42-E	17y	7 y	KonSeyÖğr	Eğitim Fakültesi
K19	46-K	20y	3,5 y	KonSeyÖğr	Eğitim Fakültesi
K20	29-K	2,5y	2,5 y	Turizm İşletmeciliği	Pedagojik Formasyon
K21	40-E	17y	4 y	SİTRÖ	Eğitim Fakültesi
K22	44-E	20y	1 y	SİTRÖ	Eğitim Fakültesi
K23	48-E	23y	2,5 y	KonSeyÖğr	Eğitim Fakültesi
K24	33-E	4y	4 y	SİTRÖ	Eğitim Fakültesi
K25	53-E	30y	3 y	Turizm İşletmeciliği	Eğitim Fakültesi
K26	38-K	14y	4 y	KonSeyÖğr	Eğitim Fakültesi
K27	52-K	29y	6 a	Tic. Tur. Eğ. Böl.	Eğitim Fakültesi

Açıklama: Katılımcı numarası; Y-C: Yaş-Cinsiyet: K: Kadın, E: Erkek; TGS: Toplam görev süresi, ÖEMOGS: Özel eğitim meslek okullarında görev süresi, y:yıl, a: ay; KonSeyÖğr: Konaklama ve seyahat hizmetleri öğretmenliği; SİTRÖ: Seyahat işletmeciliği ve turizm rehberliği öğretmenliği; Tic. Tur. Eğ. Böl.: Ticaret ve turizm eğitimi bölümü.

Betimsel analizle elde edilen veriler temelde 4 ana tema altında toplanmış olup bu temalara bağlı 9 alt temada değerlendirilmiştir. Bu temalar aşağıdaki gibidir;

Tablo 3: Ana ve Alt Temalar

Ana temalar	Ana temaya bağlı alt temalar
1. Konaklama öğretmenlerinin zihinsel engelli bireylere yönelik algıları	1a. Öğretmenlerin tanışmış oldukları engelli bireylerin engel türleri 1b. Engelli bir bireyle tanışmamış öğretmenlerin zihinsel engelli öğrencilere yönelik ilk intibalarına ilişkin bulgular

2. Konaklama öğretmenlerinin uyum-oryantasyon süreçlerine ilişkin değerlendirmeleri	<p>2a. Uyum-oryantasyon eğitimi alan öğretmenlerin uyum sürecini değerlendirmelerine ilişkin bulgular</p> <p>2b. Uyum-oryantasyon eğitimi almayan öğretmenlerin uyum sürecini değerlendirmelerine ilişkin bulgular</p> <p>2c. Uyum-oryantasyon eğitimi almayan öğretmenlerin uyum eğitiminin önemi ile ilgili görüşlerine ilişkin bulgular</p>
3. Konaklama öğretmenlerinin mezun oldukları eğitim fakültelerindeki özel eğitim derslerine dair görüş ve önerileri	<p>3a. Öğretmenlerin lisans öğrenimlerinde özel eğitim alanına ayrılan öneme yönelik değerlendirme ve önerilere ilişkin bulgular</p> <p>3b. Özel eğitim kurumuna başlamadan önce özel eğitim ile ilgili bilgi düzeyi değerlendirmelerine ilişkin bulgular</p>
4. Konaklama öğretmenlerinin zihinsel engelli öğrencilerin problemleri ve onlarla iletişimleri hakkında yaşamış oldukları zorluklar	<p>4a. Konaklama öğretmenlerinin zihinsel engelli öğrencilerin problemleri ve onlarla iletişimleri hakkında yaşamış oldukları sıkıntılara ilişkin bulgular</p> <p>4b. Konaklama öğretmenlerinin zihinsel engelli öğrenciler ile iletişimleri hakkındaki görüşlerine ilişkin bulgular</p>

Konaklama Öğretmenlerinin Zihinsel Engelli Bireylere Yönelik Algularına İlişkin Bulgular

Katılımcılara zihinsel engelli bireylerle öğretim sürecine başlamadan önce yaşamları boyunca en az bir engel türüne sahip bir engelli bireyle tanışıklıkları olup olmadığını tespit etmek için “Özel eğitim mesleki eğitim merkezinde çalışmaya başlamadan önce engelli bir bireyle tanışıklığınız oldu mu?” sorusu yöneltilmiştir. 27 katılımcı arasında 15 tanesi “Evet”, 12 tanesi ise “Hayır” yanıtını vermiştir. “Evet” yanıtını veren 15 katılımcının tanışmış oldukları engelli bireylerin engel türleri ve katılımcı numaraları aşağıdaki tabloda karşılına yazılmıştır. En az bir engel türüne sahip olan engelli bireyle tanışmış olan katılımcılar olduğu gibi birden fazla engel türüne sahip bireylerle tanışan katılımcılar da olduğu görülmüştür. Öğretmenlerden 9’u zihinsel; 2’si down sendromlu; 2’si kaynaştırma; 6’sı ortopedik olmak üzere 1’i işitme; 1’i de kronik bağırsak sendromlu bireylerle tanıştıkları görülmüştür.

Tablo 5: Özel eğitim kurumunda çalışmaya başlamadan önce engelli bir bireyle tanışmış öğretmenleri tanıştığı bireylerin engel türlerine ilişkin bulgular

Engelli birey(ler)in sahip olduğu engel türü	Katılımcı sayısı	Katılımcı numaraları
Zihinsel engelli	9	K1, K8, K14, K18, K19, K21, K23, K24, K25
Down sendromlu	2	K10, K13,
Kaynaştırma	2	K11, K19
Ortopedik engelli	6	K14, K16, K18, K19, K24, K26

İşitme engelli	1	K16
Kronik bağırsak sendromu	1	K5

Engelli bir bireyle yaşamları boyunca hiç tanışmamış olan 12 öğretmene ise: “*Özel eğitim kurumunda çalışmaya başladığınızda zihinsel engelli bireylere karşı olan ilk intibanızı nasıl değerlendirirsiniz?*” sorusu yöneltmiştir. Özel eğitim alanında hiç tecrübesi olmayan ve nasıl ders işleyeceği hakkında tereddüt yaşayan 3 katılımcı; öğrencilerle nasıl iletişim kuracağı hakkında herhangi bir bilgisi olmayan 1 katılımcı; öğrencilerin fiziksel saldırı ve küfür etme gibi istenmeyen davranışlar sergileyebileceklerine ilişkin korkuları olan 1 katılımcı “*Önyargı ve korku*” teması altında analiz edilmiştir. 1 katılımcı özel eğitim mesleki okulları ve öğrenciler hakkında çalışma hayatı öncesinde bilgi almak için kendi ilinde bulunan rehberlik araştırma merkezini ve ilgili okulları ziyaret etmiş olup ‘*kendi imkânları ile araştırma yapan ve bilgi toplama*’ teması altında analiz edilmiştir. Öğrencilerle empati kurduğunu belirten 1 katılımcı ‘*empati*’ teması altında; uyum sorunu hiç yaşamayan ve hafif düzeyde zihinsel engelli olan bu öğrencilerin normal eğilim gösteren bireylerle aynı olduğunu belirten 1 katılımcı ‘*uyum evresi olumlu*’ teması altında; uzun süredir ve halen daha alışamayan 1 katılımcı ise ‘*uyum evresi olumsuz*’ teması altında; ders işleme yöntem ve tekniği ile ilgili sıkıntı yaşayan 1 öğretmen ‘*bilgisizlik*’ teması altında; uzun süre duygusal durum yaşayan 1 katılımcı ise ‘*aşırı hassasiyet*’ temasında incelenmiştir. Alınan yanıtlar aşağıdaki temalar altında analiz edilmiş olup Tablo.4’te sunulmuştur:

Tablo 5: Engelli bir bireyle tanışmamış öğretmenlerin zihinsel engelli öğrencilere yönelik ilk intibalarına ilişkin bulgular

Önyargı ve korku	Katılımcı numarası
“ <i>Özel eğitim alanı hakkında hiç bilgim ve tecrübem yoktu. Onlara faydalı olamayacağımı düşündüm. Fakat çalışmaya başladıktan belli bir süre sonra önyargım kalktı.</i> ”	K2, K7
“ <i>İlk iletişim problemi yaşadım. Bireysel farklılıkları çok fazla. Önyargılıydım. Farklı bir okul yapısı ve daha önceki deneyimlerinden faydalanamadığım yeni bir süreç.</i> ”	K9
“ <i>Hiç bilgim olmadığı gibi çok fazla korkularım vardı. Küfür edebilecekleri, fiziksel saldırıda bulunabilecekleri, laf dinlemeyeceklerine ilişkin kulaktan dolma bilgilerim vardı. Fakat tam tersi oldu. Özel eğitim öğrencileri çok daha uslu, sadık, görev aşığı ve uygulama yapmayı çok seviyorlar.</i> ”	K12
“ <i>İlk olarak önyargılıydım. Nasıl ders anlatacaktım? Dönem ortasında atandığım için özel eğitim alanı ile ilgili kendimi geliştirme ve özel eğitim sınıf öğretmenleri ile konuşma fırsatım da olmadı.</i> ”	K27
“ <i>Çalışmadan önce korkularım vardı. İletişime kapatıyorsun öyle olunca ve uzaklaşıyorsun. Fiziksel saldırıları da mevcut çünkü, hepsinin psikolojik desteğe ve ilgiye ihtiyaçları var.</i> ”	K20
Ait hissedememe	
“ <i>Benim burada ne işim var dediğim ilk olarak. 1 yıldır çalışıyorum halen uyum sağlayamadım.</i> ”	K15
Bilgisizlik	
“ <i>İlk başta zorlandım. Normal turizm lisesinde ders anlatır gibi ders anlattım. Oysaki bu okullarda teorik bilgiden ziyade uygulamaya yönelik olduğunu ve kavramsal bilgilerin de olabildiğince az, öz ve basit cümlelerle verilmesi gerektiğini sonradan anladım.</i> ”	K17
Aşırı Hassasiyet / Duygusalılık	
“ <i>1 ay yemek yiyemedim. Çok duygusal bir insanım. Okuldaki manzaralar hep aklıma geldi.</i> ”	K22
Empati	

<i>“Hayatlarını öğrendikçe farklı duygular yaşıyorsunuz. Çok özeller onlar. Empati kuruyor ve yardımcı olmak istiyorum.”</i>	K3
Uyum evresi normal	
<i>“Normal turizm liselerinde görev yaptığım yıllardaki gözlemlerime göre normal eğilim gösteren fakat öğrenme güçlüğü çeken bireylerin hafif düzeyde zihinsel engelli bireylerle aynı olduğunu fark ettim. Fiziksel bir engelleri yok, az tekrarlarla aynı becerileri de öğretebiliyorsun o zaman normalden farkı ne?”</i>	K6
Kendi imkânları ile araştırma ve bilgi toplama	
<i>“Özel eğitim mesleki eğitim merkezine atandığımı öğrendiğimde özel eğitim mesleki eğitim ve iş uygulama kurumlarını gezdim. İlimdeki Rehberlik ve Araştırma merkezini ziyaret edip zihinsel engelli bireyler hakkında bilgi aldım. Kendi imkânlarımla yaptığım araştırmalar, gezi ve gözlemlerim sayesinde bu kurumda göreve başladığım ilk zamanlarımda yaşayabileceğim zorlukları en aza indirdim.”</i>	K4

Konaklama Öğretmenlerinin Uyum-Oryantasyon Süreçlerine İlişkin Değerlendirmelerine İlişkin Bulgular

Özel eğitim kurumları, yapısı ve öğrenciler ile ilgili uyum-oryantasyon semineri alan ve almayan katılımcıları belirlemek üzere katılımcılara: *“Özel eğitim kurumları, öğrencileri ve genel bilgiler ile ilgili herhangi bir uyum-oryantasyon eğitimi aldınız mı?”* sorusu yöneltilmiş olup 3 katılımcının böyle bir eğitim aldığı; 24 katılımcının ise böyle bir eğitim almadığı tespit edilmiştir. Buna bağlı olarak böyle bir eğitim alan 3 katılımcıya uyum eğitiminin içeriğine ve etkililiğine dair görüşlerini almak üzere ilk olarak a) *“Ne tür konular işlendi?”*; b) *“Bu konular kuruma başladığınızda uyum aşamasında etkili oldu mu?”* soruları yöneltilmiştir. 1 katılımcı ‘kaynaştırma, bireyselleştirilmiş eğitim programı, otizm ve genel engel grupları’ konuları hakkında bilgiler edindiğini ve yararlı olduğunu belirtirken; diğer 2 katılımcı ise bir derneğin/vakfın eğitimine gittiklerini ve yüzeysel olduğunu ifade ederek faydasız olduğunu belirtmiştir. Alınan yanıtlar Tablo.5’te sunulmuştur:

Tablo 6: Uyum eğitimi alan öğretmenlerin uyum sürecini ve eğitimini değerlendirmelerine ilişkin bulgular

a) <i>“Kaynaştırma, bireyselleştirilmiş eğitim programı, otizmlı çocuklar ve özellikleri, engel grupları gibi başlıklara yer verildi.”</i> b) <i>“Eksiğinin olup olmadığını ya da doğru uygulama yapıp yapmadığına emin oluyorsun. Değiştirmem gereken şeyler varmış.”</i>	K3
a) <i>“Hitap şekli, el becerisi, genel yaklaşım tarzları başlıklı konuları ele alan bir vakfın vermiş olduğu 3 günlük bir eğitimdi. Sonrasında bir derneğin vermiş olduğu eğitimde genel bilgiler ve özel eğitimle ilgili temel kavramlar başlıklı konular ele alınmıştı.”</i> b) <i>“Yüzeyseldi.”</i>	K6
a) <i>“Asıl işlenmesi gereken konular işlenmemişti. İşleyen görevli kişinin de ne mesleki eğitimle ne de özel eğitimle ilgisi vardı.”</i> b) <i>“Olmadı.”</i>	K25

Özel eğitim meslek okuluna başlamadan önce uyum eğitimi almayan 24 katılımcının uyum-alışma süreçlerine ilişkin görüş ve değerlendirmelerine başvurmak için *“Uyum-alışma sürecinizi nasıl değerlendirirsiniz?”* sorusu yöneltilmiştir. 24 katılımcıdan 12 tanesinin zorluk yaşadığı tespit edilmiştir. Zorluk yaşayan katılımcılar ana teması altında 3 alt temada incelenen bulgularda 5 katılımcı çalışan “kendi imkânları ile araştırma yapanlar” teması altında ele alınmıştır. Bu katılımcılar kendi imkânları ile araştırma yaparak ve özel eğitim alanında kendilerini geliştirme yoluna giderek bilgi topladıklarını belirtmiştir. 6 katılımcı

“uyum alışma süresi uzun olanlar” teması altında değerlendirilmiştir. 1 katılımcı ise “hassasiyet duygusu yaşayanlar” teması altında değerlendirilmiştir.

Bir diğer 12 katılımcı ise bu süreci daha olumlu geçirdikleri görülmüş olup 3 katılımcı “kısa sürede uyum sağlayanlar” ana temasında; 9 katılımcı “özel eğitim sınıf öğretmenlerinin desteği ile uyum sürecini hızlandıranlar” ana temasında analiz edilmiştir. Alınan geri bildirimler alıntılar şeklinde ilgili temalar altında Tablo.6’de sunulmuştur:

Tablo 7: Uyum eğitimi almayan öğretmenlerin uyum sürecini değerlendirmelerine ilişkin bulgular

Zorluk çekenler 1- Kendi imkânları ile araştırma yapanlar	
<i>“İlk olarak zorlandım. Sürekli özel eğitim sınıf öğretmenleri ile diyalog halindeydim. Araştırmalar yaptım, kendimi geliştirmeye çalıştım.”</i>	K1, K4
<i>“1 yıldır zorluk çekiyorum, halen de devam etmektedir. Öğrenciyi tanıma bir ömür boyu sürer bence. Zihinsel engel gruplarının özelliklerini kendim araştırdım.”</i>	K10
<i>“Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Müdürlüğü’nün sitesinde bizim alanla ilgili detaylı bir plan yoktu benim atandığım süreçte. Bu konuda zorlandım. Ben de turizm otelciliğın megep modüllerinden örnekler alıp basite indirgeyen uygulamaya dayalı bir program hazırladım.”</i>	K26
<i>“İlk başta çok zorlandım. Yıllık planlar, bireyselleştirilmiş eğitim planları, kaba değerlendirmeler, genel evraklar çok farklı. Diğer özel eğitim kurumlarının telefonlarını buldum. Arayarak bilgi aldım.”</i>	K27
Zorluk çekenler 2 – Uyum alışma süresi uzun olanlar	
<i>“19 yıllık deneyimimi bir kenara koydum. Özel eğitim çok farklı. Hala alışmaya çalışıyorum.”</i>	K11
<i>“Çok zorlandım.”</i>	K15,16, 18,21
<i>“Uyum sağlayabilmem 4 ay sürdü. Çok zorlu bir süreçti.”</i>	K22
Zorluk Çekenler 3 – Hassasiyet duygusu yaşayanlar	
<i>“Çok duygusal olduğum için ilk haftalar ağladım. Empati yaptım. Onlar çok iyi yardımsever ve samimiler.”</i>	K19
Kısa sürede uyum sağlayanlar	
<i>“Özel eğitim kurumlarına yeni bir öğretmen geldiğinde özel öğrencilerde öğretmeni tanıma ve sevgilerini gösterme isteği var. Çok zorlanmadım.”</i>	K2
<i>“Kısa sürede atlattım.”</i>	K7, K23
Alanında uzman özel eğitim sınıf öğretmenin desteği ile uyum sürecini hızlandıranlar	
<i>“Konaklama ve seyahat hizmetleri alanı ile ilgili özel eğitim alanında kaynak yok. Özel eğitim sınıf öğretmenleri bu noktada çok destek verdi. Öğrencilerin özellikleri, hastalık durumları, öğrenme yapıları, yaklaşım tarzları hakkında bilgilendirme sağladılar. Yoksa bocalardım. Önceden turizm otelcilik liselerinde de görev yaptım fakat normal öğrenciler ile zihinsel engelli öğrencilerin bakış açıları, özellikleri, durumları çok farklı. Özel eğitim kurumunun yönetmeliği, işleyişi, formatı bile çok farklı. Hizmet içi eğitim de olabilirdi ilk başta. Direkt başladık.”</i>	K3
<i>“İlk aylar çok zorlandım. Yıllık planlar, bireyselleştirilmiş eğitim planları gibi farklı evrakların nasıl olduğunu bilmiyordum. Süreç içinde özel eğitim öğretmenleri ile birlikte öğrendim.”</i>	K8, K9
<i>“Normalde ilk gittiğim hafta ders anlattım, tahtaya notlar aldım, terimsel bir dil kullandım. Sonra özel eğitim sınıf öğretmenleri uyardı, bilgilendirdi. Tamamen tecrübe sonucu bilgi edinebiliyorsunuz.”</i>	K12

<i>“İlk olarak çok zorlandım. Fakat özel eğitim öğretmenleri ile bilgi alışverişi yaparak alıştırdığınız her şeye.”</i>	K13,14,17,20,24
---	-----------------

Uyum eğitimi almadığını ifade eden 24 katılımcıya uyum eğitiminin önemi ile ilgili görüşlerini almak amacıyla: *“Özel eğitim kurumlarında çalışmaya başlayacak olan özel eğitim hakkında bir bilgiye ve deneyime sahip olmayan öğretmenler için uyum ve bilgilendirme semineri gerekli midir?”* sorusu yöneltilmiştir. 24 katılımcının tamamı *“Kesinlikle gereklidir.”* yanıtını vermiştir. Bu görüşe ek olarak önerilerini sunan katılımcıların görüşleri Tablo.7’de verilmiştir:

Tablo 8: Uyum eğitiminin önemine yönelik bazı katılımcıların görüş ve önerilerine ilişkin bulgular

<i>“Zihinsel engelli çocukların özellikleri, okulların yapıları, sistemleri ve işleyişleri hakkında konular yer almalı özellikle.”</i>	K1
<i>“Sonuçta bu kurumlar diğer kurumlardan oldukça farklıdır. Bu eğitimi verecek olan eğiticiler ise özel eğitim mesleki kurumlarında çalışmış öğretmenler arasından seçilmeli, farklı meslek alanlarından seçilen öğretmenler özellikle bu kurumlarda tecrübe edinmiş olmalı.”</i>	K2
<i>“Fakat bu eğitim, özel eğitim kurumunun içinde olmalı, soru-cevap şeklinde, etkileşimli bir eğitim olmalı.”</i>	K8
<i>“Ben 19 yıllık deneyimimi çöpe atmış oldum. Bu kurum yepyeni, farklı bir kurum.”</i>	K11
<i>“Bu eğitimi zihinsel engelliler lisans mezuniyeti olan özel eğitim öğretmenleri vermelidir. Engel grupları ve özellikleri kesinlikle detaylıca verilmeli. Eğitim kısa tutulmamalı ve uygulanabilir bilgiler verilmelidir.”</i>	K14
<i>“Fakat özel eğitim kurumlarında işbaşı ziyaretleri ile birlikte eğitim olmalı.”</i>	K15, K19
<i>“Eğitimden sonra göreve başlamadan önce birkaç gün zihinsel engelli bireylerle sınıfta derse girilmeli.”</i>	K20
<i>“Fakat Avrupa standartlarında olmalı.”</i>	K22

Konaklama Öğretmenlerinin Mezun Oldukları Eğitim Fakültelerindeki Özel Eğitim Derslerine Dair Görüş Ve Önerilerine İlişkin Bulgular

Katılımcıların lisans öğrenimlerinde özel eğitim alanına ayrılan önem konusunda yönelik görüş ve değerlendirmelerini almak için *“Özel Eğitim kurumundaki mesleki tecrübenize dayanarak lisans öğreniminizde almış olduğunuz eğitim bilimleri derslerinde özel eğitim alanına ayrılan önemi ve derinliği nasıl değerlendirirsiniz?”* sorusu yöneltilmiştir. Örneklem sayısını temsil eden 27 katılımcının tamamı *“Çok yetersiz”* olduğunu belirtmiştir. Bu duruma ek olarak görüşlerini ve önerilerini sunmak isteyen katılımcıların ifadeleri Tablo.8’da sunulmuştur:

Tablo 9: Öğretmenlerin lisans öğrenimlerinde özel eğitim alanına ayrılan öneme yönelik görüş ve önerilerine ilişkin bulgular

<i>“Bence meslek öğretmenlerinin mezun oldukları üniversitelerde ayrı bir yan dal konulmalı orada seçmeli dersler olmalı. Özel eğitim alanı ve zihinsel engellilerin iş hayatı ile ilgili konular olmalı. Özel eğitimde çalışmak isteyenler için lisans diplomalarında ve transkriptlerinde bu dersleri aldıklarına dair ibareler yer almalı. Özel eğitim mesleki eğitim merkezlerinde sadece bu eğitimi almış meslek öğretmenleri çalışabilmeli. Kurumlar ziyaret edilmeli hatta staj yapılmalı”</i>	K1
<i>“Engel gruplarının tanımları, özellikleri konuları bile hiç işlenmemişti. Bu çocuklar çok farklı. Ders işleme yöntemleri, yaklaşım tarzları eğitimi almalıydık. Mesleki donanımımız çok iyi fakat zihinsel engelli bireylerin öğretim yöntemleri farklı. Mesleki bilgilerimizi doğru şekilde aktarmaya yarayan bilgileri almadıktan sonra bu kurumlar bizi çok zorluyor.”</i>	K2
<i>“8 aylık pedagojik formasyon eğitimi aldım. Rehberlik derslerinde özel eğitim ile ilgili sadece 1-2 sayfalık bir kısım vardı. Hiç değinilmedi. Özel eğitim çok derin bir alan.”</i>	K5
<i>“Rehberlik derslerinde çok kısa bir yerde değinilmişti. Fakat materyal tasarımı derslerinde de özel eğitim alanı ile ilgili materyal tasarımı dersleri eklenmeli. Aslında özel eğitimin her alanı eğitim bilimleri konularına dağıtılmalı.”</i>	K9
<i>“Eğitim bilimleri dersleri normal öğrencilere yönelikti. Zihinsel engelli öğrencilerin profilleri bile anlatılmadı. Meslek ve kültür öğretmenleri artık bu okullara atılıyor. Bu durumda YÖK, eğitim fakültelerinde ve pedagojik formasyon eğitimlerinde özel eğitim olarak ayrı bir alan şeklinde eklenmelidir.”</i>	K12
<i>“Özel eğitim alanı evet eklenmeli fakat özel eğitim kurumlarında staj olmalı.”</i>	K16

Katılımcıların herhangi bir özel eğitim meslek lisesine başlamadan önce özel eğitim ile ilgili bilgi düzeylerini genel olarak belirlemek adına “Özel eğitim kurumunda çalışmaya başladığınızda engel grupları, tanımları, özellikleri ve zihinsel engelli bireylerle ilgili ne derecede bilgiye sahiptiniz?” sorusu yöneltilmiştir. K4 ve K20 katılımcılar hariç 25 katılımcı hiç bilgilerinin olmadığını ifade etmiştir.

K4 ve K20 numaralı katılımcıların cevapları ise şu şekildedir: K4: “Kuruma başlamadan önce kendi ilimdeki bir rehberlik araştırma merkezine gidip engel grupları, kategorileri, tanımlama süreçleri ve özellikleri hakkında bilgi aldım.” şeklinde ifade etmiştir. K20: “Akrabalarımın biri özel eğitim öğretmeni olduğu için kuruma başlamadan önce ondan çok bilgi edindim.” şeklinde belirtmiştir. Ayrıca hiç bilgim yoktu cevabına ek olarak farklı bir yorum getiren K1 ise şu şekilde bir ifade kullanmıştır:

“Meslek, branş ve kültür öğretmenlerinin de özel eğitim alanı ile ilgili detaylı bilgisi yok. Ben özel eğitimdeki 6 yıllık tecrübemle gözlem yoluyla öğrendim her şeyi. Ayrıca sınıf öğretmenlerinin meslek ve kültür öğretmenlerini yönlendirebilmeleri için kesinlikle alanında uzman özel eğitim öğretmenleri olmalıdır. Yoksa ne bana ne de öğrencilere faydalı olabiliyor.”

Özel eğitim kurumlarında çalışan her öğretmenin özellikle ve öncelikle sınıf öğretmenlerinin alanında uzman olmaları yönünde görüş bildiren K1 kendisinin uzun bir zaman dilimi içinde tecrübe yoluyla bilgi edindiğini belirtmiştir.

Konaklama Öğretmenlerinin Zihinsel Engelli Öğrencilerin Problemleri Davranışları Ve Onlarla İletişimleri Hakkında Yaşamış Oldukları Zorluklar

Katılımcıların öğretim süreçlerinde sınıf içinde veya dışında istenmeyen davranışlara yönelik yaşadıkları sıkıntıların temalarını ve içeriklerini tespit etmek için katılımcılara: “Öğrencilerin istenmeyen/ problemleri davranışları ile ilgili yaşamış olduğunuz sıkıntılar var mıdır?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin zihinsel engelli bireylerle ilgili yaşadıkları sıkıntılar incelendiğinde dört ayrı tema ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki 16 öğretmenin yaşadığı ‘öğrenciden kaynaklanan problemler’ dir. Bunlar arasında istemsiz davranışlar, orta-ağır düzeyde zihinsel ve fiziksel engelli bireylerin olması, sigara bağımlılığı, hiperaktivite ve

dikkat eksikliği sorunu, ilaç kullanan öğrencilerin şiddete meyil durumları, sınıf içerisinde bireysel farklılıkların uç boyutta olması, öfke kontrolsüzlüğü, otizmliler öğrencilerin bazı kötü davranışları başlıkları altında toplanabilir. Bir diğer problem teması da 7 öğretmenin yaşadığı ‘ailelerden kaynaklanan problemler’ dir. Genel olarak bakıldığında ekonomik ve psikolojik sıkıntılar ve engelli çocuklarını kabul edememeye bağlı olarak ilgisizliğe ilişkin yaşanan sorunlar olduğu görülmektedir. 4 öğretmen ‘diğer öğretmenlerden kaynaklanan problemler’ yaşadıklarını belirtmişlerdir. Özel eğitim öğretmenlerinin sınıf içerisinde meslek öğretmenlerine destek olmaması, meslek dersleri işlenirken sınıfta etkisiz olması ve bu bireylerin anlama kapasitesi düşük olması sebebiyle boşuna mesleki eğitim verdiklerini dile getirmeleri şeklindedir. 1 öğretmen ise okulun bulunduğu muhitin öğretime uygun olmadığı şeklinde ifade belirttiği için ‘çevreden kaynaklanan problemler’ temasında değerlendirilmiştir. Alınan yanıtlara göre oluşturulan temalar ve ifadeler Tablo.9’da sunulmuştur:

Tablo 10: Konaklama öğretmenlerinin istenmeyen/ problemlerle davranışlarla ilgili yaşamış oldukları sıkıntılara ilişkin bulgular

Öğrenciden Kaynaklı Problemler	
“Öğrencilerin istemsiz davranışlarından kaynaklı problemler yaşıyoruz.”	K21
“Orta ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan ve hem fiziksel hem zihinsel yetersizliği olan öğrenciler bu dala uygun değil.”	K27,K22
“Sigara için öğrencilerde nöbetçi olduğum günler çok zorlanıyorum. Ya sorun çıkarıyorlar ya da kaçmaya çalışıyorlar. Benim özel bir defterim var günlük olayları not tutuyorum. Okul yönetimi bununla ilgili tedbirleri genişletmeli, aileler de ilgili olmalı.”	K1
“Sigara alışkanlığı olan öğrenciler agresif davranışlar sergiliyor.”	K9
“Hiperaktivite bozukluğu dikkat eksikliği olan öğrencim var. Ben dikkatini diri tutmakta çok güçlük çekiyorum. Nasıl tutulacağını da bilmiyorum. Ayrıca orta-ağır düzeyde zihinsel engelli öğrenci de var. Davranış problemleri çok yoğun, yaptığı davranışlar istemsiz ve el-kol hareketlerinde bulunuyor. Zorlanıyorum.”	K2, K15
“İlaçlarını almayınca fevrileşerek şiddete meylediyorlar ve kriz anları oluyor.”	K4, K18
“Bireysel farklılıklar uçurum boyutta olunca sınıf içinde iletişim kopukluğu oluyor. Kaynaştırma olarak okuyabilecek öğrenciler, hafif düzeyde zihinsel engelli öğrencilerin yanında sivriliyorlar ve konular basit geliyor.”	K5,K19
“Psikolojik olarak klinik boyutunda öğrenciler var. Sınıfa gelip öfkesini kontrol edemiyor.”	K10,K14
“Nöbetim esnasında öğrenci bana istemsiz bir şekilde vuruyor.”	K13
“Sınıf içinde öğrenci durup dururken vuruyor ve tekme atabiliyor.”	K26
“Otizmliler öğrencim var. Derse katılmıyor, sürekli bağıriyor, öfke kontrolsüzlüğü mevcut ve öğrenciler genel olarak çabuk yoruluyorlar.”	K24
Aileden Kaynaklı Problemler	
“Ailelerle sorun yaşıyoruz.”	K10,K11, K23
“Ailelerin ekonomik ve psikolojik sıkıntıları var.”	K18,K19
“Aileler hala çocuklarını kabul etme evresine geçememiş, çocuk ile ilgilenmiyor.”	K20,K27
Diğer Öğretmenlerden Kaynaklı Problemler	
“Özel eğitim öğretmenleri sınıfta destek olmuyor, bizleri yönlendirmiyor.”	K15,K26
“Özel eğitim öğretmenleri sınıfta etkisiz ve hayattan kopuk bir şekilde başka şeylerle ilgileniyor.”	K25
“Okulumdaki öğretmen arkadaşlarım bu çocuklar iflah olmaz, laf anlamaz diyerek motivasyonumu düşürüyorlar.”	K19
Çevreden Kaynaklı Problemler	
“Okulun bulunduğu çevre normal öğrencilerin okumasına bile müsait değil.”	K18

Katılımcıların öğrencilerle iletişimleri hakkında genel bir durum tespiti yapmak için katılımcılara: “Özel eğitim kurumunda çalışmaya başladığınızda öğrencilerinizle iletişiminizi nasıl değerlendirirsiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların zihinsel engelli bireylerle ilgili iletişimlerine ilişkin değerlendirmelerine bakıldığında ise 12 öğretmen bu bireyleri

sevdiklerini ve bu sebeple tamamen olumlu iletişim kurabildiklerini belirtirken; 15 öğretmen ise endişeli başlangıçlar yaşadıklarını belirtmiş ve olumsuz iletişim temasında değerlendirilmeleri uygun görülmüştür. Olumsuz iletişim sorununa ilişkin başlıklara bakıldığında: engel grubunun özelliklerinin bilinmemesinden kaynaklanan ders anlatımı ve yaklaşım tarzı ile ilgili endişeler, anlatım tekniklerinde normal bireylere yönelik yöntemlerin kullanılmasına ilişkin yaşanan sorunlar, iletişim sorunları, aşırı hassasiyet ve olumlu önyargı ile yaklaşma şeklinde sıralanabilir. Alınan yanıtlara göre oluşturulan temalar ve ifadeler Tablo.10'de belirtildiği şekildedir.

Tablo 11: Konaklama öğretmenlerinin zihinsel engelli öğrenciler ile iletişimleri hakkındaki görüşlerine ilişkin bulgular

Tamamen Olumlu iletişim (+)	
"Gayet iyi."	K1,2,4,6,7,8,13,14, 23, 25
"Çok iyi. Çünkü zihinsel engelli öğrenciler görev almayı ve iş yapmayı çok sevdiklerinden en çok meslek öğretmenlerini severler."	K12
"Çok iyi. Özel çocuklar öğrenme konusunda normal çocuklardan daha fazla hevesli. Çabaları oldukça yüksek bu da benim motivasyonumu yükselterek aramızdaki iletişimi kuvvetlendiriyor."	K3
Endişeli Başlangıçlar (-)	
"İlk olarak çok zorlandım. Acaba hata mı yaptım? Nasıl giriş yapmalıydım? Yaklaşım tarzım nasıl olmalıydı? Öğrenciyi tanıma sürecim bu şekilde zamanla gelişti."	K5,10,18,19,26,
"Başlarda çok zorlandım. Konuşma güçlüğü çeken birkaç öğrenci ile yardım alarak konuşmaktayız. Öğrencilerin nelerden hoşlanmadığını anlayınca kadar sıkıntı yaşadım."	K22
"Öğrenciyi tanımam 3 ay sürdü. Öğrenciyi anlamak, öğrenme güçlüğünü tanımlamak uzun bir süreç."	K9
"İlk başladığımda uzun cümleler kuruyordum. Hiç emir kipi kullanmazdım. Şimdi daha basit cümleler ve yönergelerim çok basit, emir kipi şeklinde. Şimdi daha iyiyiz."	K27
"Ortama alışıp uyum sağladıktan sonra iletişime geçtim diyebilirim."	K20
"Çok ürkektim, çok çekingen ve tedirgin. Hiç adapte olamamıştım."	K24
"Gerçek bir iletişim 6 ay sürdü diyebilirim. Deneme yanılma yolu ile birbirinizi tanıyorsunuz."	K11
"İlk başta çok duygusaldım. İki kere düşünüp bir kere söylüyordum. Artık çok açık ve rahatız."	K16
"İlk zamanlarda sıkıntılıydı. Şimdi onları çok iyi anlıyorum. Pekiştireçler ve ödül sistemi kullanıyoruz, özel eğitim öğretmenleri destek veriyor. İletişimimiz şu an çok iyi."	K17, K21
"Sıfır."	K15

4.SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırma bulguları Çetin (2004)'ün çalışmasındaki bulgularla paralellik göstermektedir. Çetin (2004)'ün çalışması alanında uzman olmayan fakat özel eğitim alanında sınıf öğretmeni olarak çalışan eğitimcilerin yaşadıkları güçlüklerin belirlenmesine yönelik bir çalışmadır. Bu eğitimcilerin de 'özel eğitime özgü öğretim tekniklerini kullanma, performans belirleme, problemleri davranışlarla başa çıkma' konularında güçlük yaşadıkları tespit edilmiştir. Bununla birlikte Özyürek (2008)'in çalışmasında da özel eğitim sertifikası almalarına rağmen lisans öğrenimleri özel eğitim olan öğretmenler kadar iyi bir eğitim almadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca söz konusu bu öğretmenlerin de özel eğitime ilişkin eğitim bilimleri eğitimi almalarına rağmen 'problemleri davranışlarla başa çıkma ve çözüm üretme, doğru öğretim tekniklerini kullanma ile öğrencilerin beceri öğrenme süreçlerini değerlendirme' konularında da sıkıntı yaşadıkları belirlenmiştir. Engelli bireylere yönelik eğitim bilimleri eğitimi alan öğretmenlerin bile bu konu başlıklarında sıkıntı yaşadıkları düşünülürse, lisans

öğrenimlerinde yalnızca normal bireylere yönelik öğretim yöntemlerini öğrenen meslek öğretmenlerinin özel eğitim alanında sıkıntı yaşamaları oldukça doğaldır. Karasu, Aykut ve Yılmaz (2014)'ün zihin engelliler öğretmenlerinin hizmet içi eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi başlıklı çalışmasında da zihinsel engelliler anabilim dalından mezun olmuş sınıf öğretmenlerine yönelik bulgularında ise: '*öğretim yöntem ve yaklaşımları, davranış değiştirme ve sınıf yönetimi, değerlendirme ve bireyselleştirilmiş eğitim planı hazırlama*' konu başlıklarındaki hizmet içi eğitim talepleri oldukça dikkat çekicidir. Zihinsel engelliler olan öğretmenlerinin bile lise düzeyindeki bireyler konusunda yaşadıkları sıkıntılar göz önünde bulundurulursa özel eğitim meslek okullarında öğrencilerle haftada 12-14 saat mesleki eğitim veren öğretmenlerin çok daha bilimsel yaklaşım temelli ve kapsamlı eğitimler almaları gerektiği sonucuna ulaşılabilir.

Elde edilen sonuçlar gruplandırıldığında en öncelikli sorun Özel Eğitim alanına hakim olamamaktan kaynaklanan sorunlardır. Tüm katılımcılar üniversite öğrenimlerinde eğitim bilimleri alanında özel eğitime dair detaylı bir eğitime tabi tutulmadıklarını belirtmişlerdir. Bu araştırma yalnızca konaklama öğretmenlerini kapsasa da Türkiye'deki özel eğitim meslek okullarında mesleki eğitim veren diğer 17 alan öğretmeni için de durum aynıdır. Özel eğitim alanında öğretim süreçlerinde ve ilgili kurumlarda karşılaştıkları problemlerin asıl çıkış noktası da budur. Özel eğitime özgü öğretim teknikleri bilgisine ve zihinsel engelli bireylerin özelliklerine hâkim olmadan işin mutfağına giren tüm öğretmenler mutlaka birçok problemle yüz yüze kalacaktır. Normal bireylerde bile çok önemli konular olarak yer almaktayken özel bireyler için çok daha hayati önem taşıyan öğretimsel süreçlere dayalı 'performans belirleme, bireysel öğretim planı hazırlama, uygun materyal kullanımı, gerçekçi hedefler belirleme, problemleri davranışları önleme' gibi birçok konuda sorunlar yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Kaldı ki zihinsel engelliler öğretmenleri bile bu alanlarda hizmet içi eğitim talebinde bulunurken meslek öğretmenlerinin sıkıntı yaşamaları doğaldır. Özel eğitim ile ilgili eğitim teknikleri ve alan bilgisi eğitimi yalnızca özel eğitim sınıf öğretmenleri yetiştiren üniversitelerde alınmaktadır. İlgili kurumlarda meslek öğretmenlerine mesleki eğitim verebilmeleri için toplamda 30 saatlik öğretim programında 14 saat ayrılırken; özel eğitim sınıf öğretmenlerine akademik dersler için 6 saat süre ayrılmaktadır. Özel eğitim öğretmenlerinden bile daha uzun süre öğretim veren ve mesleki beceri öğretmek için daha yoğun çalışan meslek öğretmenleri en az bir sınıf öğretmeni kadar öğretim teknikleri, sınıf yönetimi, öğrenci özellikleri gibi konulara vakıf olmalıdır. Aksi takdirde uyum sorunları yaşamaları kaçınılmazdır.

İkinci olarak yaşanan en büyük zorluk konaklama öğretmenlerinin özel eğitim meslek okullarına ve öğrencilerine uyum aşamasında yaşadıkları zorluklardır. Araştırmaya katılan 27 öğretmenin 24'ü uyum evresinde zorluklar yaşadığını belirtmiştir. Uyum evresinde yaşanan zorlukların nedenlerinden ilki; öğretmenlerin lisans öğrenimlerinde özel eğitim alanına ilişkin bir eğitim almamış olmaları, ikincisi ise; MEB'in özel eğitim meslek kurumlarına gerçekleştirdiği öğretmen atamalarında gerekli özel eğitim donanımı ile ilgili bir eğitim planlaması yapmamasıdır. Bunun sonucunda meslek öğretmenleri kuruma ve öğretim sürecine adapte olamamaktadır. Böylelikle öğretmenler bir taraftan uyum aşamasını olumlu yönde hızlandırmak için gayret ederken diğer taraftan ise tamamen yabancı oldukları özel eğitim alanında öğretim becerileri ile ilgili mesleki bilgi ve donanımlarını arttırmaya çaba harcamaktadırlar. 27 katılımcının 25'i uyum süresinde zorluk yaşadığını belirtmiş olsa da uyum ve oryantasyon eğitimi fikri ile ilgili görüşler incelendiğinde tüm katılımcılar bu eğitimin çok gerekli ve önemli olduğunu dile getirmişlerdir. Bu görüş beyanı ve fikir birliği ise aslında tüm katılımcıların bu konu ile ilgili bir hizmet içi eğitim taleplerini yansıtmaktadır.

Mesleki eğitim dersleri süresince derste bulunan özel eğitim sınıf öğretmenlerinin yeterli destek vermemesinden kaynaklanan sorunlar yaşanan sorun başlıklarından üçüncüsüdür. Uyum evresini olumlu yönde hızlandırmak için yalnızca 9 öğretmen, birlikte çalıştığı sınıf öğretmenleri sayesinde bu süreci iyi geçirdiklerini belirtmişlerdir ki toplam katılımcı sayısı (27) göz önünde bulundurulduğunda bu oran oldukça düşündürücüdür. Oysa özel eğitim meslek okullarında mesleki ve kültür derslerine özel eğitim sınıf öğretmenin eşlik etmesi eşgüdümlü şekilde çalışmayı gerektirmektedir. Ancak geriye kalan 18 öğretmenin birlikte çalıştığı sınıf öğretmenin desteği sayesinde bu süreci olumlu geçirmeleri beklense de farklı bulgular ortaya çıkmıştır. Birincisi özel eğitim öğretmenlerinin bilgi ve donanımlarını yalnızca kendilerine saklamaları ve bu süreçte meslek öğretmenlerine rehberlik etmemeleri ve destek vermemeleridir. İkincisi daha önce hiç engelli bireyle çalışmamış olan meslek öğretmenleri - normal liselerde uzun süreli deneyimleri olsa da- açısından özel eğitimin yeni bir deneyim olduğunu fark etmemeleridir. Ayrıca özel eğitim sınıf öğretmenleri meslek ve kültür öğretmenlerine derslerde eşlik ettikleri süre boyunca -aktif olmasalar dahi- ders saati ücreti de almaktadırlar. Bu haksız durum için çözüm önerileri sunulmuştur.

Son grupta ise istenmeyen / problemlili davranışlardan kaynaklanan sorunlar yer almaktadır. Karşılaşılan iletişim sorunları ve istenmeyen davranışlarla ilgili problemler incelendiğinde öğrencilerden kaynaklanan sıkıntıların çoğunlukta olduğu görülmektedir. *Öğrencilerden kaynaklanan sorunlar:* Öğrencilerin agresif ve fiziksel saldırıya dönük davranışlar sergilemeleri, öfke nöbetleri, derse isteksiz halleri gibi güçlüklerdir. Ayrıca kurumlarda öğrencileri doğru okullara yönlendirme, tanılama, kaydetme ve kabul aşamalarında görülen bazı problemler de bu başlık altında incelenmiştir. Orta-ağır düzeyde engelli bir bireyin özel eğitim meslek kurumuna ve kat hizmetleri becerilerini uygulayabilmesi ve kavraması imkânsızdır. Bununla birlikte normal okullarda okuyabilecek kaynaştırma bir öğrenciye de bu kurumlarda işlenen derslerin ve becerilerin aşırı basit gelmesi durumu, öğrenci tanılama ve ilgili kuruma yönlendirme aşamasında yapılan yanlışlıklardan kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bunun sonucunda yaşanan zorlukların olumsuz tecrübelerini öğretmenler yaşamaktadır. Oysa hafif ile orta-ağır düzeyde bir engelli bireyin aynı kurumda eğitim alması mümkün değildir.

Ailelerden kaynaklanan sorunlar: Ailelerin psikolojik problemleri, sosyo-ekonomik durumlarının düşük olması gibi sorunların da öğrencilere ve okula yansıdığı görülmüştür. *Diğer öğretmenlerden kaynaklanan sorunlar:* Özel eğitim alanı dışında farklı bir mesleki veya kültür branşından mezun öğretmenlerin de bu bireylere yönelik negatif tutumlarından kaynaklanan problemlerin kaynağının farkındalık algılarının olmayışlarından ileri geldiği düşünülmektedir. Ayrıca engel gruplarının tanımları ve özellikle zihinsel engelli bireylerin özellikleri, kapasiteleri, bireysel farklılıkları gibi önem taşıyan konulara ilişkin alan bilgisi ve donanıma sahip olmadıklarından dolayı normal eğilim gösteren bireylerle kıyas yapma eğiliminde oldukları sonucuna ulaşılabilir.

Çevreden kaynaklanan sorunlar: Bir katılımcının 'çevrenin yapısının normal eğitime bile uygun olmadığı yönündeki ifadeleri düşünüldüğünde özel eğitim kurumlarının normal eğitim kurumlarına kıyasla çok daha hassasiyet gösterilmesi gereken kurumlar olduğu ortaya çıkmaktadır. Okulun ve okulun bulunduğu semtin gerekli tedbirleri almadığına ilişkin bir sonuca ulaşmak mümkündür.

ÖNERİLER

Özel eğitim alanına vakıf olmamaktan kaynaklanan zorluklar konusuna geliştirilen çözüm önerileri aşağıdaki gibidir:

Meslek öğretmeni yetiştiren tüm üniversitelerin ve eğitim bilimleri alanında pedagojik formasyon eğitimi veren fakültelerin öğretim yöntem teknikleri, performans belirleme, sınıf yönetimi ve iletişim, engelli öğrencilerin özellikleri, zihinsel engellilerin özellikleri ve öğrenme yöntemleri gibi konularda kapsamlı eğitim müfredatları oluşturmaları meslek öğretmenlerinin özel eğitim kurumlarında ve engelli bir öğrenci ile karşılaştıklarında uyum sorununu en aza indirgeyeceği ön görülmektedir. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri birimi, ilgili kurumlara meslek öğretmeni ataması yaparken bu eğitim şartını göz önünde bulundurmalı, belgelerini ibraz eden öğretmenlerin atamasını gerçekleştirmelidir. Yani MEB ve üniversiteler işbirliği içerisinde olmalıdır.

Konaklama öğretmenlerinin özel eğitim meslek okullarına ve öğrencilerine uyum aşamasında yaşadıkları zorluklar konusuna geliştirilen çözüm önerileri şu şekildedir:

MEB'in özel eğitim mesleki kurumlarına meslek öğretmenleri atamasını gerçekleştirdikten sonra uyum-alışma sürecini en aza indirmek için hizmet içi eğitim çalışmaları düzenlemelidir. Düzenlenecek eğitim seminerinde yer alması önerilen konu başlıkları ise şöyledir:

- Engel grupları ve tanımları ile zihinsel engelli öğrencilerin özellikleri,
- Özel eğitim meslek okulları ve mesleki becerilerin öğretimi hakkında genel bilgiler
- Özel eğitim meslek okullarının ve sınıflarının yapısı, işleyişi,
- Zihinsel engelli bireylere özgü pratik beceri öğretim teknikleri (video ile model olma, yanlışsız öğretim teknikleri vb.),
- Karşılaşılması olası problem temaları ve problemleri davranışlarla başa çıkma yöntemleri.

Konaklama öğretmenlerinin mesleki eğitim dersleri süresince derste bulunan özel eğitim sınıf öğretmenlerinin yeterli destek vermemesinden kaynaklanan sorunlar konusuna geliştirilen çözüm önerileri şu şekildedir:

Uyum evresinde yaşanan bu sıkıntılar göz önüne alındığında MEB'in Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nin ilgili maddesinde sınıf öğretmenlerinin meslek derslerinde yalnızca 'derslere eşlik etme' yönergesinin 'mesleki ve kültür derslerine eşlik ettikleri öğretmenlerin özel eğitim alanı ile ilgili işlemleri ve sınıf yönetimi konularında da eşgüdümlü şekilde çalışması' hususunda net açıklamalar getirilmeli, gerekirse denetlenmeli ve kontrolü sağlanmalıdır. Bu konuya ek olarak her ne kadar meslek öğretmenlerinin bu kurumlara uyum süreci için eğitim semineri konusu elzem olsa da; birlikte derse katılan özel eğitim öğretmenlerinin lise kademesindeki mesleki alanlarla ilgili eğitim alması çok yerinde olacaktır. Ayrıca öğrenci grupları ile ilgili konularda meslek ve sınıf öğretmenleri toplantılar yapmalı, eşgüdümlü çalışmalar gerçekleştirmelidir.

Konaklama öğretmenlerinin zihinsel engelli bireylerin ve sınıf içinde ya da dışında yaşanan istenmeyen / problemleri davranışlardan kaynaklanan sorunlar konusuna geliştirilen çözüm önerileri aşağıdaki gibidir:

Öğrencilerden kaynaklanan sorunlar için kurum olarak 'ayın en iyi öğrencisi' gibi ödülle dayalı bir sistemin öğrencilerin olumlu davranışlara yönelteceği düşünülmektedir. Rehberlik birimi ile sıkı çalışmalar yapılmalı, bununla birlikte öğrencinin mutlaka enerjisini yönlendirebileceği yararlı alanlar yaratılmalıdır. Rehberlik Araştırma Merkezleri ve sağlık kurulları gerçeği yansıtan raporlar sunmalı ve yönlendirmeler gerçekleştirmelidir. Aileler için ise psikolojik ve danışmanlık birimlerinde bireysel veya aile ile birlikte seanslarla hizmet

verilmelidir. Diğer öğretmenlerin uyum seminerine dâhil edilmesi hem öğrencilerin özelliklerini hem de verilecek eğitimi anlamalarına yardımcı olacağından öğretim sürecini de olumlu etkilemiş olacaktır. Ayrıca kurumların inşa edileceği muhitlerin planlaması eğitim verilebilecek seviyede olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Altunışık, R., Çoşkun, R., Yıldırım, E. ve Bayraktaroğlu, S. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. 6. Baskı, Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Baran, N. ve Cavkaytar, A. (2007). Opinions and Suggestions of Employers on Employment of Individuals With Mental Retardation. *Elementary Education Online*, 6(2), 213-225.
- Bogdan, R. C., & Biklen, S. K. (1992). Foundations of Qualitative Research in Education: An Introduction. *Qualitative Research For Education: An Introduction to Theory and Methods*, 1-57.
- Brolin, D. E. (1989). *Life Centered Career Education: A Competency Based Approach* (3rd ed.). Reston, VA: The Council for Exceptional Children.
- Cebiroğlu, R. (1976). *Geç Gelişen ve Güç Öğrenen Çocuklar*. Nümune Mücellithanesi.
- Çetin, Ç. (2004). Özel Eğitim Alanında Çalışmakta Olan Farklı Meslek Grubundaki Eğitimcilerin Yaşadığı Güçlüklerin Belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(01).
- De Vaus, D. (2013). *Surveys In Social Research*. Routledge.
- Fetko, K., Schuster, J., Harley, D., & Collins, B. (1999). Using Simultaneous Prompting to Teach a Chained Vocational Task to Young Adults with Severe Intellectual Disabilities. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 34(3), 318-329. Retrieved from: <http://www.jstor.org/stable/23879784>
- Karasar, N. (2005). Bilimsel Araştırma Yöntemi (17. Baskı). *Ankara: Nobel Yayın Dağıtım*, 81-83.
- Karasu, N., Aykut, Ç., ve Yılmaz, B. (2014). Zihin Engelliler Öğretmenlerinin Hizmet İçi Eğitim İhtiyaçlarının Belirlenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, 15(1).
- Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Leech, N. L., & Onwuegbuzie, A. J. (2007). An Array Of Qualitative Data Analysis Tools: A Call For Data Analysis Triangulation. *School Psychology Quarterly*, 22(4), 557.
- Lin, N. (1976). *Foundations of Social Research*. McGraw-Hill Companies.
- Maciag, K., Schuster, J., Collins, B., & Cooper, J. (2000). Training Adults with Moderate and Severe Mental Retardation in a Vocational Skill Using a Simultaneous Prompting Procedure. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 35(3), 306-316. Retrieved from: <http://www.jstor.org/stable/23879652>
- Marshall, C., & Rossman, G. (1995). Recording, Managing And Analyzing Data. *Marshall, C.; Rossman, G. Designing qualitative research*, 2, 109-119.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2019). Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. *Özel Eğitim Meslek Okulu Meslek Programları (Yeni)* <https://orgm.meb.gov.tr/www/ozel-egitim-mesleki-egitim-merkezi-meslek-programlari-yeni/icerik/576> adresinden 01.12.2019 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Özbey, F., ve Diken, İ. H. (2010). Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin İş-Meslek Eğitimi ve İstihdamlarına Yönelik Türkiye’de Yapılan Araştırmaların Gözden Geçirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 11(02), 019-042.
- Özdemir, S. (2008). *Türkiye’de Hafif Düzeyde Zihin Engelli Bireylere Meslek Edindirme ve İstihdamlarına İlişkin Politikaların Değerlendirilmesine Yönelik Yönetici, İşveren ve Veli Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özen, Y., ve Gül, A. (2007). Sosyal ve Eğitim Bilimleri Araştırmalarında Evren-Örneklem Sorunu. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (15), 394-422.

Özsoy, Y., Özyürek, M., ve Eripek, S. (2002). Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar:" Özel Eğitime Giriş". *Ankara: Karatepe Yayınları*

Özyürek, M. (2008). Nitelikli Öğretmen Yetiştirmede Sorunlar Ve Çözümler: Özel Eğitim Örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 189-226.

Resmi Gazete. (7/7/2018) Sayı: 30471. Milli Eğitim Bakanlığı Mevzuat Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, Madde 32. Başlık 3.

Seyyar, A. (2004). *Davranış Bilimleri Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.*

Sucuoğlu, B., ve Ciftci, I. (2001). Yapamıyor mu. *Yapmıyor mu? Zihinsel Engelli Çocuklar İçin Sosyal Beceri Öğretimi.*

Şimşek, H. (2009). Methodical Problem In The Researches of Educational History. *Journal of Faculty of Educational Sciences*, (42), 1, 33-51. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/1147/13450.pdf>

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (07/11/1982). Kanun Numarası: 2709. Madde: 61 X. Sosyal Güvenlik Hakları, B. Sosyal Güvenlik Bakımından Özel Olarak Korunması Gerekenler

World Health Organization. *Disability and Health* başlıklı haber. *İngilizce kaynak.* <http://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health> adresinden erişim tarihi: 17.05.2019. Haberin olduğu tarih 16.01.2018.

Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112). <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/5326/1485> adresinden erişildi.